

Роман Мартинюк,

кандидат політичних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського
національного університету «Острозька академія»

ПЕРЕХІДНА ПРЕЗИДЕНЦІАЛІЗОВАНА РЕСПУБЛІКА – ОСОБЛИВИЙ РІЗНОВИД РЕСПУБЛІКАНСЬКОЇ ФОРМИ ПРАВЛІННЯ У КРАЇНАХ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ

У науковій статті досліджується тенденція посилення конституційно-правового статусу президента, яка простежується в організації державної влади в більшості пострадянських республік. Відмічається факт суттєвої трансформації форми правління у відповідних країнах у напрямку президенціалізму. Аргументується наукова коректність визначення пострадянських республік, що поєднують окремі атрибути змішаної республіканської форми правління з гіпертрофованим інститутом президента, як перехідних президенціалізованих республік.

***Ключові слова:** змішана республіка, президентська республіка, перехідна президенціалізована республіка, президенціалізація форми правління, парламентська відповідальність уряду, дуалізм виконавчої влади.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. У пострадянських республіках намір укладачів конституцій запровадити змішану республіканську форму правління із посиленням конституційно-правовим статусом президента у багатьох випадках було здійснено явно необережно. У більшості пострадянських республік, принаймні на початковому етапі їх розвитку, президенціалізація форми правління сягнула критичної відмітки і спричинила суттєве порушення притаманної змішаній республіці логіки організації державної влади. Як наслідок, форма правління, встановлена конституціями (їх первинними редакціями) ряду пострадянських республік, може бути визначена змішаною із суттєвими застереженнями. Уявляється, що науково коректно ця форма правління, яка поєднує окремі атрибути змішаної республіки з гіпертрофованим інститутом президента, може бути визначена як перехідна президенціалізована республіка. Існування пострадянських

президентіалізованих республік, як і сильно парламентаризованих західно- та центральноевропейських республік засвідчує часткову неадекватність традиційної для державознавства трихотомічної класифікації республіканських форм правління і вказує на необхідність її розширення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Тенденції та особливості розвитку форми правління у пострадянських республіках стали предметом дослідження у роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед них найпомітнішими є праці В. Шаповала («Форма державного правління як конституційний *modus vivendi* сучасної держави»), «Форма держави в конституційному праві»), О. Зазнаєва («Напівпрезидентська система: теоретичні і прикладні аспекти»), «Дефекти форм правління країн СНД»), А. Арутюняна («Місце президента в системі політико-правових інститутів пострадянських республік»), А. Ковалева («Специфіка форми правління Російської Федерації»), Є. Сейлеханова («Політична система Республіки Казахстан: досвід розвитку і перспективи»), Л. Симонішвілі («Форми правління: історія і сучасність»).

Метою статті є довести помилковість ототожнення пострадянських президентіалізованих республік зі змішаною республіканською формою правління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція змішаної республіки стала запитаною і широко сприйнята новітньою євразійською державотворчою практикою, зокрема, багатьма посткомуністичними країнами Центральної та Східної Європи й Азії. Для цих новоутворених країн вибір на користь змішаної республіканської форми правління був найбільш обґрунтованим не лише з теоретичних позицій. Певною мірою цей вибір був безальтернативним фактично: відсутність глибоких й усталених традицій демократії робила надто небезпечним розрахунок на ефективність президентської республіки, а відсутність розвиненого громадянського суспільства та його атрибутів – чисельного середнього класу і крупних

центристських партій залишала даремними сподівання на мінімальну життєздатність класичного парламентаризму. Не дивно, що досвід французької державності, яка в республіканський період своєї історії пізнала вади як сильно централізованої, так і надмірно децентралізованої організації влади, був адекватно врахований укладачами багатьох новітніх конституцій пострадянських держав.

У більшості пострадянських республік, разом із тим, мали місце схожі несприятливі внутрішні соціально-політичні умови і тенденції їх розвитку, які об'єктивно підштовхували до визнання за президентом особливої і визначальної ролі в державному механізмі. Усі пострадянські республіки на початковому етапі свого розвитку зіткнулися із завданнями здобуття реального суверенітету й незалежності, зміцнення державності, гарантування національної безпеки, створення ефективної національної економіки, забезпечення соціально-політичної стабільності, соціального і культурного розвитку населення, інтеграції у світове співтовариство або отримання міжнародного визнання у якості його повноправного члена. Вирішення згаданих завдань потребувало концентрованої державної волі, уособленої «сильним» президентом й опертої на організовану виконавчу владу. Концентрація влади в руках глави держави додатково посилювалася частою появою кризових ситуацій у сфері внутрішньої та зовнішньої політики, подолання яких вимагало негайних і рішучих дій із використанням усієї повноти ресурсів державної влади [15, с. 91-92]. Необхідність успішного вирішення серйозних соціально-економічних та політичних проблем робила запит на державний механізм, спроможний забезпечити чітку й динамічну координацію дій усіх своїх елементів. Це пояснює, чому концентрація влади в руках президента часто мала й цілком позитивний ефект, виконуючи роль інтегруючого і стабілізуючого чинника державно-політичного та соціально-економічного розвитку пострадянських республік і тим самим посилюючи легітимність політичної системи загалом [1; 6].

Були й інші об'єктивні чинники, які зумовили відчутну президенціалізацію форми правління у багатьох пострадянських республіках. Нерозвиненість партійної системи, яка в ряді посткомуністичних країн Східної Європи та Азії перебуває донині, по суті, в «ембріональному» стані [1; 2], і, як наслідок, слабкість інституту парламентаризму стали найважливішими причинами, які обумовили нереальність спроб запровадження не лише парламентарної республіки, але й «класичної» змішаної республіканської форми правління. Закономірно, що в багатьох новоутворених державах, які виникли після розпаду Радянського Союзу, укладачами основних законів був зроблений вибір на користь змішаної республіканської форми правління з істотно зміщеним центром політичної ваги в напрямку президенціалізму. Однак намір посилити легітимність політичної системи засобом певної президенціалізації форми правління у багатьох випадках було здійснено явно необережно. У більшості пострадянських республік, принаймні на початковому етапі їх розвитку, президенціалізація форми правління сягнула критичної відмітки і спричинила суттєве порушення притаманної змішаній республіці логіки організації державної влади. Як наслідок, форма правління, встановлена конституціями (їх первинними редакціями) ряду пострадянських республік, може бути визначена змішаною з великою умовністю. «Встановлену в Україні (у період чинності первинної редакції Основного Закону України – Р. М.) і в більшості інших пострадянських країн форму правління, – вказує В. Шаповал, – можна визнати змішаною республіканською лише зі значними застереженнями. Суттєвою рисою прийнятої форми правління є концентрація повноважень і, в цілому, владних можливостей у президента, який домінує у сфері державного владарювання, а також певна умовність розподілу влад» [20, с. 299].

Оскільки змішана республіканська форма правління поєднує у собі ознаки президентської і парламентарної республік, зміна пропорції елементів президенціалізму й парламентаризму наближає її до одного із класичних типів республіканської форми правління. Здатність змішаної республіки тяжіти до одного із її «материнських» типів в цілком неповторюваний спосіб

простежується у її збалансовано-змішаних різновидах, у яких баланс елементів президентіалізму й парламентаризму на конституційно-правовому рівні спричиняє перманентне чергування президентської і парламентської «фаз» на політичному рівні. Конституційно ж встановлена диспропорція елементів президентіалізму й парламентаризму об'єктивно спричиняє тяжіння (іноді суттєве) змішаної республіканської форми правління до президентської або парламентарної республіки. Цей факт відображений в усталеному у юридичній науці поділі змішаних республік на президентсько-парламентарні та парламентарно-президентські типи. Ухил юридичної моделі змішаної республіки в напрямку президентіалізму чи парламентаризму допустимий доти, доки він не нівелює самобутніх і відмітних рис цієї форми правління. Однак якщо набір елементів президентіалізму або парламентаризму сягає «критичної маси» і принципово руйнує притаманну змішаній республіці організацію державної влади (спосіб побудови компетенційних взаємозв'язків між вищими органами держави), форма правління уже не може вважатися змішаною. Оскільки така атипова форма правління не може бути віднесена до жодного із «чистих» типів республіки, вона повинна бути визначена гібридною або перехідною республікою. Перехідна форма правління виникає «на перехрещенні двох сусідніх форм» [7, с. 135]. Зберігаючи подібність у багатьох своїх характеристиках, зокрема, у юридичних ознаках, до відповідного «материнського» типу, вона, водночас, відтворює ознаки іншого наближеного до неї типу форми правління. Саме це простежується у перехідних президентіалізованих республіках Східної Європи та Азії, які не можна розглядати ні як змішані республіки з елементами президентської форми правління, ні як президентські республіки з елементами змішаної республіканської форми правління. Поєднання елементів президентської і змішаної республік у пострадянських перехідних президентіалізованих республіках хоча і страждає безсистемністю, суттєво руйнує організацію державної влади, притаманну як змішаній, так і президентській республікам.

Фактично пострадянські президенціалізовані республіки, що зазнали авторитарного переродження, можуть бути визначені змішаними не за своїми базисними конституційно-правовими ознаками, а лише з причини відсутності адекватної усталеної термінології для їх визначення: оскільки ці форми правління не можуть бути визначені ні президентськими, ні парламентарними республіками, їх часто відносять до змішаних республік. Однак, повторимося, у своїх нормативних, а ще більшою мірою – функціональних характеристиках ці умовно змішані республіки тяжіють до президентської республіки. Схожість перехідних президенціалізованих республік до президентської форми правління вирішальною мірою спричинена відсутністю у них таких конститутивних атрибутів змішаної республіки як парламентська відповідальність уряду та дуалізм виконавчої влади. Хоча елементи цих інститутів звичайно передбачені основними законами пострадянських президенціалізованих республік, реальне застосування парламентської відповідальності уряду та існування дуалізму виконавчої влади у відповідних державах виявляється неможливим саме в силу надмірної президенціалізації форми правління. Оскільки в пострадянських президенціалізованих республіках парламентська відповідальність уряду можлива лише за умови, якщо на це є політична воля президента, подвійна відповідальність вищого органу виконавчої влади перед главою держави і парламентом обертається тут фактичною відповідальністю перед єдиним суб'єктом – президентом. Президенціалізація форми правління у цих республіках викликає адміністративну залежність уряду від глави держави, що зводить нанівець будь-яку форму дуалізму виконавчої влади. Нівелювання парламентської відповідальності уряду та дуалізму виконавчої влади складовими президенціалізму породжує гібридну форму правління, яка за низкою багатьох своїх юридичних ознак може бути ототожнена зі змішаною республікою, однак за низкою інших ознак нагадує президентську республіку.

Попри явну функціональну подібність пострадянських президенціалізованих республік до президентської республіки, вони, об'єктивно, не можуть бути ототожнені і з цією формою правління. На це

вказує відсутність у них «жорсткого» поділу влади та наявність низки нетипових для президентської республіки формально-правових ознак, насамперед, – таких повноважень президента у сфері організації і діяльності законодавчої влади як право законодавчої ініціативи та право достроково припиняти повноваження парламенту. «Жорсткість» поділу влади, яка є принциповою умовою збереження «чистоти» президентської республіки, виключає наділення президента згаданими повноваженнями. Отже, форма правління у пострадянських президенціалізованих республіках не може бути визначена і президентською республікою.

Як видно, відсутність необхідної термінології для позначення особливої, однак типової для посткомуністичних країн Східної Європи та Азії форми правління виражається у тому, що одні дослідники схильні вважати її президентською республікою, інші – змішаною або президенціалізованою змішаною республікою.

Оскільки розглядувана форма правління не президентська і не змішана республіка, правими є ті автори, які вказують на її нетиповість і некоректність її віднесення до президентської чи змішаної республіки. Однак це єдине, що вони можуть зробити, залишаючись у межах трихотомічної класифікації республіканських форм правління на президентські, парламентарні та змішані.

Вбачається, що відповідну форму правління коректно визначати перехідною президенціалізованою республікою. Намагання ж розглядати її як різновид змішаної республіки, розмиваючи розуміння відмітних ознак окремих типів республіканської форми правління, засвідчує втрату концептуальної чіткості традиційної для правової науки класифікації республіканських форм правління.

Не визначаються відповідні президенціалізовані форми правління принаймні як «класичні» змішані республіки й багатьма науковцями. Дослідники з посткомуністичних країн, які вивчають свої національні форми правління, звичайно описують їх як проміжні між змішаною і президентською республіками. У дослідженнях із проблематики форми правління на

пострадянському просторі найчастіше порушується питання про визначення форми правління у Російській Федерації, яка є класичним прикладом перехідної президенціалізованої республіки. Зокрема, існуюча в Російській Федерації форма правління визначається як така, що «не належить ні до президентської форми правління американського типу, ні до напівпрезидентської форми правління французького типу» [11, с. 9], оскільки Президент виконавчу владу «формально не очолює, але фактично здійснює» [4, с. 35]. Відтак, у Російській Федерації «юридична республіка президентсько-парламентарна, а фактично – президентська» [10, с. 236]. «Модель організації державної влади в Російській Федерації, встановлена Конституцією 1993 р., – вказує Л. Симонішвілі, – предмет гострих спорів у колі вчених ... конституційна модель 1993 р. виключає парламентську відповідальність уряду; парламент (парламентська більшість) не володіє настільки вагомими повноваженнями, щоб мати можливість конкурувати із президентом з питання про формування уряду, і тому Росію неможна вважати змішаною республікою» [17, с. 188, 189]. Однак, продовжує дослідниця, оскільки російська форма правління містить окремі формальні ознаки змішаної республіки, вона «може розглядатися як закамуфльована модель президентської республіки» [17, с. 188, 189]. Функціональна близькість російської форми правління до президентської республіки за наявності формально-правових ознак змішаної республіки теж нашоухує російську дослідницю Н. Варламову на думку, що ця форма правління – «закамуфльована модель президентської республіки» [5, с. 737, 738]. Відмічаючи «незбалансоване співвідношення законодавчої і виконавчої влад», явне домінування Президента в системі вищих органів держави, автори одного з коментарів Конституції Російської Федерації роблять висновок про існування у Росії «особливої і незвичної форми правління», яка в окремих рисах «нагадує змішану республіку, але не більше, ніж президентську» [9, с. 46, 233, 234]. На незвичність форми правління у Російській Федерації звертає увагу і російський дослідник А. Ковалев. На його думку, встановлену Конституцією Російської Федерації змішану

республіканську форму правління характеризує оригінальне співвідношення рис президенціалізму і парламентаризму, яке породжує «принципово нову систему взаємовідносин галузей влади» [8, с. 95, 96]. Білоруський дослідник С. Паречина уточнює, що «за низкою основних положень білоруська і російська моделі правління, безумовно, тяжіють до президентської республіки. ... Водночас, говорити про них як про традиційні президентські республіки не зовсім обґрунтовано» [15]. Питання про класифікацію форми правління у Російській Федерації залишає відкритим і російський дослідник В. Четвернін, який каже: «У Росії немає парламентської відповідальності уряду; відповідно, Росію неможна вважати змішаною республікою. Але це і не президентська республіка, оскільки передбачається достроковий розпуск парламенту» [19, с. 608]. «Атиповість форми правління російської держави, – зазначає О. Зазнаєв, – полягає у превалюванні президентських елементів при вкрай слабо виражених парламентських складових» [6, с. 33]. Російська дослідниця Л. Морозова тавтологічно визначає форму правління у Російській Федерації «президентською республікою із сильною виконавчою владою» [12, с. 72]. М. Баглай теж вважає форму правління у Російській Федерації президентською республікою, відмічаючи при цьому явно більший обсяг повноважень Президента Російської Федерації, ніж у Президента Сполучених Штатів Америки – класичної президентської республіки [2; 5, с. 141]. О. Овчіннікова визначає Російську Федерацію «суперпрезидентською республікою», вважаючи, що на це вказує «не лише характер повноважень глави держави в законодавчій, виконавчій і судовій сферах влади, але й те, що Президент виведений за рамки тріади влад і стоїть над ними» [14; 18]. Російські вчені В. Балитніков та В. Іванов вважають коректним визначення форми правління у Російській Федерації як неопрезидентської республіки. Згадана форма правління, вважають В. Балитніков та В. Іванов, «по суті представляє собою різновид президентської республіки, який включає деякі елементи змішаної моделі республіканської форми правління» [3, с. 117]. Сучасний етап розвитку форми правління у Казахстані описується казахським дослідником

Б. Мухамеджановим як її трансформація «від президентської до президентсько-парламентарної форми правління» [13, с. 25].

Вітчизняний дослідник В. Шаповал, оцінюючи специфіку організації державної влади в пострадянських президенціалізованих республіках, зазначає: «Важливим є те, що запроваджену в більшості пострадянських країн форму правління можна характеризувати як імітацію певних ознак змішаної республіканської форми або президентської республіки» [22, с. 49]. З огляду на рівень концентрації виконавчої влади в руках глави держави та умовність принципу поділу влади, відповідну форму правління В. Шаповал вважає «коректним ідентифікувати як монархічну республіку» [22, с. 49].

Визначальною характеристикою пострадянських президенціалізованих республік є поєднання окремих формально-правових ознак змішаної республіканської форми правління із гіпертрофованою владою глави держави. Саме тому ці республіки у спеціальній літературі визначаються і як країни із «суперпрезидентською» формою правління. Розвиток явища суперпрезидентства в посткомуністичних країнах Східної Європи та Азії пояснює, чому те, що за формальними конституційно-правовими ознаками, нехай із серйозними застереженнями, у рамках трихотомічної класифікації республіканських форм правління може бути визначене як президентсько-парламентарний тип змішаної республіки, у своїх сутнісних рисах виявилось набагато ближчим до необмеженого президентського правління, ніж до класичного зразка змішаної президентсько-парламентарної республіки [7; 8].

Для справжньої змішаної республіки не характерні такі риси як надмірно посилений конституційно-правовий статус президента та його функціональне домінування над іншими вищими органами держави, слабкий вплив парламенту на виконавчу владу, адміністративна залежність прем'єр-міністра та міністрів уряду від глави держави, а також, зрозуміло, нівелювання принципово важливих елементів системи стримувань і противаг у тріаді відносин президент – парламент – уряд на користь глави держави, що якраз і є типовими рисами пострадянських президенціалізованих республік.

У характеристиці пострадянських президенціалізованих республік слід прийняти до уваги й ту обставину, що у змішаній республіці взаємозв'язок політичних партій та уряду становить основу організації і функціонування державного механізму [20, с. 42]. Згадана обставина, поряд з іншими, які відображають визначальну роль політичних партій у легітимації змішаної республіки, дає підстави визначати цю форму правління «правлінням партій». Пострадянські президенціалізовані республіки за наведеним критерієм найменшою мірою відповідають визначенню як «правління партій», оскільки характеризуються відсутністю конституційних механізмів безпосередньої участі політичних партій у виробленні і здійсненні урядової політики. Ця політика формується і здійснюється єдиним суб'єктом – президентом. Навіть у тих пострадянських президенціалізованих республіках, де президент формально не очолює виконавчу владу, він є її главою реально. Фактично тут «виконавча влада – це обособлена і специфічна форма влади президентської» [18, с. 97]. Роль президента в пострадянських президенціалізованих республіках як реального керівника системи органів виконавчої влади наглядно ілюструють, зокрема, судження російського дослідника М. Баглая, який каже: «Аналіз повноважень Президента Російської Федерації та Уряду Російської Федерації дає всі підстави вважати главою виконавчої влади Російської Федерації саме Президента Російської Федерації, а не Главу Уряду чи Уряд Російської Федерації в цілому. Тому коли стверджують, що Уряд Російської Федерації є вищим органом виконавчої влади, то необхідно приймати до уваги відому умовність такого твердження» [2, с. 63, 64].

Висновки дослідження, перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Вбачається, що аналіз нормативних ознак президенціалізованих республік, представлених у країнах пострадянського простору, а також таких сильно парламентаризованих західно- та центральноєвропейських республік як Австрія, Болгарія, Ірландія, Ісландія, Македонія, Молдова, Словаччина, Словенія та Фінляндія аргументує необхідність розширити традиційну для

юридичної науки класифікацію республіканських форм правління на президентську, парламентарну та змішану республіки і доповнити її перехідною президенціалізованою та перехідною парламентаризованою республіканськими формами правління. Президенціалізовані і парламентаризовані республіки – форми правління, які за своїми формально-правовими ознаками виявилися на межі між, відповідно, президентською і змішаною та парламентарною і змішаною республіками. З огляду на їх нормативні ознаки вони можуть бути віднесені до будь-якого із традиційних для сучасного державознавства типів республіканської форми правління лише умовно. Однак така спроба ототожнення розмиває розуміння типологічних ознак усталених республіканських форм правління.

Аналіз функціональних характеристик пострадянських президенціалізованих республік засвідчує принципову небезпеку прийнятої у них форми правління для конституційних засад розвитку держави. Урахування і подальше дослідження наведеного факту набуває особливої значимості у світлі оцінки перспектив демократичного державотворення у посткомуністичних країнах Східної Європи та Азії.

Список використаної літератури

1. Арутюнян, А. Место президента в системе политико-правовых институтов постсоветских республик / А. Арутюнян // *Jurisprudencija*. – 2005. – Т. 77 (69). – С. 5–10.
2. Баглай, М. Президенты Российской Федерации и Соединенных Штатов Америки. Роль, порядок выборов, полномочия / М. Баглай. – М. : Норма, 2008. – 144 с.
3. Балытников, В. Конституционная модернизация: обновляя – сохранить, сохраняя – обновить / В. Балытников, В. Иванов // *Конституционное право: восточноевропейское обозрение*. – 2000. – № 2 (31). – С. 116–121.
4. Бачило, И. Становление системы исполнительной власти в России / И. Бачило // *Исполнительная власть в России. История и современность, проблемы и перспективы развития. К 80-летию Института государства и права РАН* /

Автономов А. С., Бачило И. Л., Бондаренко А. А., Гришковец А. А. и др.; Отв. ред.: Хаманева Н. Ю. – М. : Новая правовая культура, 2004. – 568 с.

5. Варламова, Н. Постсоциалистическое общество, право и государство в России: основные тенденции и направления развития / Н. Варламова // Проблемы общей теории права и государства / Под ред. В. С. Нерсесянца. – М.: НОРМА-ИНФРА& М, 1999. – 832 с.

6. Зазнаев, О. Полупрезидентская система: политико-правовой анализ / О. Зазнаев // Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. – Казань, 2006. – 40 с.

7. Зазнаев, О. Полупрезидентская система: теоретические и прикладные аспекты / О. Зазнаев. – Казань : Казанский государственный университет им. Ульянова-Ленина, 2006. – 374 с.

8. Ковалев, А. Специфика формы правления Российской Федерации / А. Ковалев // Конституционное право: восточноевропейское обозрение. – 2003. – № 4 (45). – С. 95–102.

9. Конституция Российской Федерации: Проблемный комментарий / Отв. ред. В. А. Четвернин. – М. : Центр конституционного исследования МОНФ, 1997. – 702 с.

10. Марино, И. Президент и Основной Закон России. Отцы-основатели Конституции: правовые позиции / И. Марино. – М. : АЛМИ, 2006. – С. 236.

11. Марино, И. Сравнительно-правовой анализ конституционно-правовых отношений президента с иными высшими органами государственной власти (опыт России, Италии, США и Франции) / И. Марино // Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – М. : Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации, 2005. – 328 с.

12. Морозова, Л. Теория государства и права / Л. Морозова. – М. : Российское юридическое образование, 2010. – 384 с.

13. Мухамеджанов, Б. Форма правления Республики Казахстан: Конституционная модель и практика государственного управления / Б. Мухамеджанов // Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. – М., 2008. – 51 с.

14. Овчинникова, О. Эволюция формы правления российского государства: историко-теоретический аспект / О. Овчинникова // Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Москва, 2008. – 24 с.

15. Паречина, С. Институт президентства: история и современность / С. Паречина / Под общ. ред. Е. В. Матусевича. – Мн.: ИСПИ, 2003. – 163 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : ispi@mail.belrak.by

16. Сейлеханов, Е. Политическая система Республики Казахстан: опыт развития и перспективы: монография / Е. Сейлеханов. – Алматы: КИСИ при Президенте РК, 2009. – 296 с.

17. Симонишвили, Л. Формы правления: история и современность / Л. Симонишвили. – М. : Флинта: МПСИ, 2007. – 280 с.

18. Чеботарев, Г. Президентская власть / Г. Чеботарев // Российский юридический журнал. – 1997. – № 4. – С. 93–99.

19. Четвернин, В. Государство: сущность, понятие, структура, функции / В. Четвернин // Проблемы общей теории права и государства / Под ред. В. С. Нерсесянца. – М. : НОРМА-ИНФРА& М, 1999. – 832 с.

20. Шаповал, В. «Соціалізація» як особливість сучасного конституційного регулювання / В. Шаповал // Вісник Конституційного Суду України. – 2004. – № 3. – С. 28–48.

21. Шаповал, В. Принцип разделения властей и эволюция конституционных статусов Президента Украины и Кабинета Министров Украины / В. Шаповал // Конституционные преобразования в Украине: история, теория и практика: монография / М. Ф. Орзих, А. Р. Крусян, В. Н. Шаповал [и др.]; под. ред. М. Ф. Орзиха. – К. : Юринком Интер, 2013. – 512 с.

22. Шаповал, В. Форма державного правління як конституційний *modus vivendi* сучасної держави / В. Шаповал // Право України. – 2009. – № 10. – С. 38–56.

23. Энтин, М. Сравнительный правовой анализ института президентства в современной Европе / М. Энтин. – Варшава, 2004. – 11 с.

Рецензент – кандидат юридических наук, доцент Герасимчук О. П.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2016

Мартынюк Р. Переходная президентализованная республика – особая разновидность республиканской формы правления в странах постсоветского пространства

В научной статье исследуется тенденция усиления конституционно-правового статуса президента, которая прослеживается в организации государственной власти в большинстве постсоветских республик. Отмечается факт существенной трансформации формы правления в соответствующих странах в направлении президентализма. Аргументируется научная корректность определения постсоветских республик, соединяющих в себе отдельные атрибуты смешанной республиканской формы правления с гипертрофированным институтом президента, как переходных президентализованных республик.

Ключевые слова: *смешанная республика, президентская республика, переходная президентализованная республика, президентализация формы правления, парламентская ответственность правительства, дуализм исполнительной власти.*

Martyniuk R. Transitional presidentialized republic – special type of republican form of government in post-soviet countries

In post-Soviet countries drafters of Constitution intention to introduce republican form of government with intensive constitutionally legal status of President in most cases was accomplished obviously carelessly. In a majority of them presidentialization of form of government reached critical mark and caused substantial breach of inherent for mixed republic logic of organization of state power. As a result, form of government established by Constitutions (their initial version) a number of former Soviet republics can be determined mixed with a large convention. It seems that scientifically correctly this form of government which combines separate attributes of mixed republic with exaggerated Institute of President can be defined as a transitional presidentialized republic. In fact, post-Soviet presidentialized republics can be defined mixed not by their basic constitutional and legal qualities but only by reason in absence of adequate fixed terminology for their determination, since these forms of government cannot be identified either presidential or parliamentary republics, they resort to trichotomic classification of republican forms of government, by method of exclusion include to mixed republics.

"Critical mass" of elements of presidentialism, and especially – functional characteristics of the post-Soviet presidentialized republics make them much more similar to a presidential, rather than to mixed republics. The similarity of these republics to presidential form of government to a great extent caused by the lack of constitutive attributes of mixed republic as the parliamentary responsibility of the government and the dualism of the executive power. While elements of these institutions is usually provided by the basic laws of the former Soviet presidentialized republics, the actual use of parliamentary responsibility of the government and the existence of dualism of executive power here is impossible. In the post-Soviet presidentialised republics dual responsibility of the highest executive authority to the

head of state and parliament revolves actual liability to a single entity – the President. Presidentialization of the form of government in these republics is dependent administrative government of the President, which negates any form of dualism of executive power. Leveling parliamentary accountability of government and executive dualism by components of presidentialism creates a hybrid form of government, which for a number of many of his legal attributes can be identified with a mixed republic, but a number of other features look like a presidential republic. However, despite the apparent functional similarity of former Soviet presidentialized republics to a presidential republic, they can not be identified with this form of government. This indicates the lack of "hard" separation of powers and the presence of a number of unusual for a presidential republic formal legal attributes, especially - of the president's powers in the organization and operation of the legislature as the right of legislative initiative and the right to prematurely terminate the powers of Parliament.

It seems that the analysis of regulatory signs presidentialized republics represented in post-Soviet countries, as well as a number of highly parliamentarised Western and Central European republics argues the need to expand the traditional classification of legal science republican form of government for the presidential, parliamentary and mixed republic and complement its transition and transition presidentialised parliamentarised republican form of government.

Keywords: *mixed republic, presidential republic, transitional (hybrid) presidentialized republic, presidentialization of the the form of government, parliamentary responsibility of government, dualism of the executive power.*